

Evaluatieverslag



Vergunningen, Toezicht
en Handhaving

Datum: 9 jun. 2016

Dossiernr.: W 18232

A-16.0117 Oss, Mettegeupel-Oost
proefsleuvenonderzoek

Behoort bij besluit van burgemeester
en wethouders van de gemeente Oss.

d.d. 13 juli. 2016

Namens dezen,

De directeur van de dienst Publiekszaken.

Voor deze,

Ing. J.L.A.M. Jacobs

Teamleider van de afdeling Vergunningen,
Toezicht en Handhaving.



Projectnaam:	Oss, Mettegeupel-Oost
Projectnummer:	A-16.0117
Onderzoeksmeldingsnummer:	4000568100
Auteur (en actor):	drs. J. de Winter (senior KNA-archeoloog)
Datum:	08-06-2016
Controle KNA-archeoloog:	S. van As, MA 
Datum en paraaf:	08-06-2016

Inhoud

1. Inleiding

- 1.1. Aanleiding voor het onderzoek
- 1.2. Administratieve gegevens
- 1.3. Ligging onderzoeksgebied
- 1.4. Doel van het onderzoek en vraagstelling van het PvE
- 1.5. Geschiedenis van het onderzoek en werkwijze

2. Voorlopige resultaten veldwerk

- 2.1. Sporen en structuren
- 2.2. Vondsten en monsters
- 2.3. Potentie voor beantwoording van de onderzoeksvragen
- 2.4. Waardering en voorlopig advies

3. Uitwerking en selectie

- 3.1. Landschap
- 3.2. Sporen en structuren
- 3.3. Vondsten
- 3.4. Monsters
- 3.5. Conservatie/restauratie

4. Opgave te deponeren materiaal

5. Literatuur

Bijlagen

1. Inleiding

1.1. Aanleiding voor het onderzoek

BAAC bv heeft van 30 mei tot en met 1 juni 2016 in opdracht van Van Wanrooij Projectontwikkeling een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in het plangebied Mettegeupel-Oost te Oss. Tijdens het onderzoek zijn in totaal zestien proefsleuven met een totale oppervlakte van 3.200 m² onderzocht. De aanleiding voor het archeologisch onderzoek is de voorgenomen realisatie van woningbouw op het terrein.

Het proefsleuvenonderzoek is uitgevoerd naar aanleiding van de hoge archeologische verwachting op de gemeentelijke verwachtingskaart. Bovendien heeft direct ten westen van het plangebied in 1995 een opgraving plaatsgevonden onder de naam Oss-Almstein.¹ In dit gebied is door de Faculteit der Archeologie van de Universiteit Leiden (FdA) een nederzetting uit de midden- en late ijzertijd aangetroffen die zich vermoedelijk voortzet in het huidige plangebied. Aan de zuidzijde wordt de nederzetting begrensd door een greppel. Direct ten zuiden van de greppel bevonden zich sporen uit de vroege ijzertijd die toebehoren aan spiekers. 500 m ten noordwesten van het plangebied ligt de vindplaats Oss-Mettegeupel met nederzettingssporen uit de bronstijd, ijzertijd en perceelgreppels uit de Romeinse tijd.² Direct ten oosten van het plangebied zijn in de jaren 80 van de vorige eeuw tijdens de bouw van een woonwijk door amateurarcheologen Romeinse overblijfselen gevonden.³ Zij hebben de sporen van enkele spiekers, waterputten en palenrijen opgetekend. Ook is een driedelige wijnzeefset in een waterput aangetroffen.

Nog verder oostelijk is tussen 1999 en 2014 in Oss-Horzak een grootschalige nederzettingssysteem uit de ijzertijd en Romeinse tijd aangetroffen door de FdA en Archol BV.⁴ Hierbij werden huisplattegronden, bijgebouwen, waterputten en greppels blootgelegd. Tevens is hier bewoning uit de bronstijd en de late middeleeuwen aangetroffen.

Op 500 m ten zuidwesten van het plangebied is aan de Begijnenstraat in de periode 2009-2012 een opgraving uitgevoerd.⁵ Tijdens dit onderzoek zijn bewoningsfasen uit de ijzertijd, de Romeinse tijd, de vroege, volle en late middeleeuwen en de nieuwe tijd aan het licht gekomen. Vanwege de beperkte opgravingsvlakken hoe de nederzettingen en de gebouwplattegronden zich hebben ontwikkeld.

1.2. Administratieve gegevens

Provincie:	Noord-Brabant
Gemeente:	Oss
Plaats:	Oss
Toponiem:	Mettegeupel-Oost
Startdatum veldwerk:	30-05-2016
Einddatum veldwerk:	01-06-2016
BAAC projectnummer:	A-16.0117
Coördinaten:	N: 164.413 / 420.875 O: 164.532 / 420.731 Z: 164.426 / 420.621 W: 164.313 / 420.761
Oppervlakte plangebied:	5,5 ha
Oppervlakte onderzoeksgebied:	3,5 ha
Onderzoeksmeldingsnummer:	4000568100
Soort onderzoek:	proefsleuvenonderzoek
Opdrachtgever:	Van Wanrooij Projectontwikkeling
Contactpersoon:	dhr. P. Bras
Bevoegde Overheid:	gemeente Oss
Contactpersoon:	dhr. R. Jansen

¹ Fokkens *et al*, *in prep*.

² Fokkens *et al*, *in prep*.

³ Van Alphen & Hiep 1989.

⁴ Van As 2014.

⁵ De Winter 2014.

Uitvoerder:	BAAC bv Graaf van Solmsweg 103 5222 BS 's-Hertogenbosch
Projectleider BAAC bv:	mevr. J. de Winter
Bewaarplaats documentatie en vondsten:	Momenteel op het BAAC-kantoor te 's-Hertogenbosch; deze worden te zijner tijd overgedragen aan het provinciaal depot bodemvondsten Noord-Brabant

1.3. Ligging onderzoeksgebied

Het plangebied ligt aan de noordzijde van de bebouwde kom van Oss (bijlage 1). Het terrein wordt aan de noord- en de noordoostzijde begrensd door de Rusheuvelstraat, aan de oostzijde door de Koornstraat, de Rooseveltstraat in het zuiden en aan de westzijde door de straat Almstein en de Verlengde Almstein. De oppervlakte van het plangebied bedraagt 5,5 ha. Midden over het plangebied loopt een hoogspanningsleiding. Ter hoogte van deze leiding blijft een strook van 45 m breed onbebouwd waardoor het feitelijk te onderzoeken gebied 3,5 ha groot is (onderzoeksgebied).

1.4. Doel van het onderzoek en vraagstelling van het PvE

Het doel van inventariserend veldonderzoek (IVO) is het aanvullen en toetsen van de gespecificeerde archeologische verwachting, zoals geformuleerd in het bureau- en/of booronderzoek. Het gaat om gebieds- of vindplaatsgericht onderzoek. IVO gebeurt door middel van waarnemingen in het veld, waarbij (extra) informatie wordt verkregen over bekende en/of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied. Dit omvat de aan- of afwezigheid, de aard, de omvang, de datering, de gaafheid, de conservering en de inhoudelijke kwaliteit van de archeologische waarden.

Voor het uitgevoerde onderzoek heeft Archol een Programma van Eisen (PvE) opgesteld waarin de volgende onderzoeksvragen zijn geformuleerd⁶:

Bodemopbouw

- 1. Hoe is de opbouw van het profiel in bodemkundige zin (met opgave van dieptes in cm en in NAP-maten)?*
- 2. Hoe is de stratigrafie in archeologische (antropogene) zin? Is er sprake van loopvlakken, begraven bodems, ophogingslagen of cultuurlagen? Wat zijn de kenmerken en wat is de datering?*
- 3. Is er sprake van (sub)recente verstoring en post-depositionele processen? Waar bevinden de verstoringen zich en wat is hun invloed op de eventuele archeologische resten?*

Bekende vindplaatsen

- 4. Loopt de reeds bekende Almstein vindplaats verder door binnen het onderzoeksgebied en kan deze worden begrensd?*
- 5. Wat is het verdere verloop van de greppel direct ten zuiden van de Almstein vindplaats? Begrensd deze de nederzetting?*
- 6. Loopt het middeleeuwse greppelsysteem door binnen het onderzoeksgebied?*

Nieuwe vindplaatsen

- 7. Is er sprake van één of meerdere nieuwe vindplaatsen. Zo, ja wat is dan, per vindplaats, de aard en ouderdom van deze vindplaatsen?*
- 8. Kunnen deze vindplaatsen worden begrensd en wat is de oppervlakte van de archeologische vindplaatsen afzonderlijk en in hun geheel?*
- 9. Wat is de relatie (in zowel tijd als ruimte) tussen de aangetroffen vindplaatsen en de reeds bekende vindplaatsen binnen en rond het plangebied?*

Structuren, sporen en vondsten

- 10. Zijn er structuren en sporen aangetroffen? Zo ja, wat is de aard en ouderdom van deze sporen?*

⁶ Van de Geer 2015, 8-9.

11. Zijn er vondsten aangetroffen? Zo ja, om welke materiaalcategorieën gaat het daarbij? Wat is de aard en ouderdom van de vondsten?
12. Wat is de relatie tussen de sporen en vondsten?

Kwaliteit

13. In welke mate zijn de archeologische kenmerken van de locatie zichtbaar of herkenbaar en in welke mate is er sprake van belevingswaarde?
14. Wat is de fysieke kwaliteit (gaafheid en herkenbaarheid van sporen; conservering van (an)organisch vondstmateriaal en van ecologische resten) van het onderzoeksgebied? Welke verschillen zijn er t.a.v. dit aspect binnen het onderzoeksgebied (binnen verticale en/of horizontale grenzen; complextypen, periode, vindplaatsen)?
15. Wat is de inhoudelijke kwaliteit (zeldzaamheid, informatiewaarde en ensemblewaarde) van het onderzoeksgebied en welke verschillen zijn er t.a.v. dit aspect binnen delen van het onderzoeksgebied (binnen verticale en/of horizontale grenzen; complextypen, periode, vindplaatsen)?

1.5. Geschiedenis van het onderzoek en werkwijze

Van 30 mei tot en met 1 juni 2016 heeft BAAC bv een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd. Opdrachtgever van het project is Van Wanrooij Projectontwikkeling met als contactpersoon Peet Bras. Richard Jansen, gemeentelijk archeoloog in Oss, is de bevoegde overheid. Het veldteam bestond uit Juliette de Winter (projectleider en senior KNA-archeoloog), Stijn van As (KNA-archeoloog), Nick Warmerdam (veldarcheoloog) en Joris Swennenhuis (stagiair Saxion).

Voorafgaand aan het veldwerk heeft overleg plaatsgevonden tussen de opdrachtgever en BAAC bv. Hierbij is onder andere besproken dat het gebouw met parkeerterrein dat zich in de zuidoosthoek van het plangebied bevindt, nog in gebruik is. De bijbehorende nutsvoorzieningen zijn eveneens nog in gebruik. Drie hier geplande sleuven, zoals weergegeven op het puttenplan uit het PvE, konden om bovenstaande redenen dan ook niet aangelegd worden. Vervolgens is tijdens een overleg tussen de opdrachtgever en BAAC bv in het veld, en later telefonisch met de bevoegde overheid, besloten enkele oost-west georiënteerde sleuven aan te leggen, parallel aan het bestaande gebouw. Daarnaast diende nog een korte sleuf dwars op de parkeerplaats te worden gegraven zodat op deze wijze zo veel mogelijk inzicht in de archeologie verkregen zou worden.

Om één van de onderzoeksvragen (vraag 5) betreffende de nederzettingsgreppel te kunnen beantwoorden is werkput 7 in noordelijke richting uitgebreid.

Afgezien van deze wijzigingen in het puttenplan is het veldwerk conform PvE uitgevoerd. Direct voorafgaand aan het veldwerk zijn de sleuven met behulp van een GPS uitgezet. De werkputten 1 tot en met 4 bevinden zich in de noordwesthoek van het noordelijk onderzoeksgebied en de werkputten 5, 13 en 14 in de noordoosthoek (bijlage 2). De werkputten 6 tot en met 12 en 15 en 16 zijn in het zuidelijke onderzoeksgebied gegraven. In totaal is circa 3.200 m² onderzocht, een dekkingsgraad van 9%.

De vlakken zijn met behulp van een graafmachine met gladde bak aangelegd waarna de vlakken nog met de hand zijn bijgeschaafd. Er is steeds één vlak aangelegd in de top van de natuurlijke ondergrond. De vlakken zijn gefotografeerd, getekend met behulp van een GPS en er zijn NAP-hoogten genomen. Vondstmateriaal is bij de aanleg van het vlak in vakken van 4 x 5 m verzameld en indien mogelijk aan sporen en/of stratigrafische lagen toegewezen. Met een metaaldetector is gezocht naar metalen voorwerpen bij de aanleg van het vlak, maar ook de stort is afgezocht. Een selectie van sporen is gecoupeerd om de fysieke kwaliteit van de sporen te bepalen. Deze sporen zijn gefotografeerd en getekend op schaal 1:20. In elke werkput is minstens één profielkolom gedocumenteerd; in de werkputten 1, 3 en 10 zijn meerdere profielen gezet. De profielen zijn eveneens gefotografeerd en getekend op schaal 1:20. Tijdens het veldwerk zijn geen specialisten in gezet.

Na afloop van het veldwerk is onder leiding van de verantwoordelijke senior-KNA-archeoloog de uitwerking gestart. De veldtekeningen zijn hiertoe verwerkt tot kaarten en op basis hiervan is een eerste interpretatie van de aard van de sporen gegeven. Vervolgens is onderhavig verslag van de bevindingen geschreven waarin de eerste resultaten van het proefsleuvenonderzoek beschreven zijn. Het verslag wordt afgesloten met een voorlopige waardering van de archeologische waarden en een voorlopig advies met betrekking tot vervolgonderzoek.

2. Voorlopige resultaten veldwerk

2.1. Sporen en structuren

Oss ligt op een zuidwest-noordoost georiënteerde dekzandrug. Het plangebied bevindt zich direct ten noorden van deze dekzandrug.⁷ De hoge dekzandruggen werden gebruikt voor bewoning en akkerbouw en de lagere delen in het landschap zijn als weidegronden in gebruik geweest.

Onder een plaggendeek dat vanaf de late middeleeuwen/ begin nieuwe tijd is opgeworpen en plaatselijk nog een oude akkerlaag zijn in de natuurlijke ondergrond op 50 tot 90 cm –mv meer dan 600 antropogene sporen aangesneden. In totaal zijn tijdens het proefsleuvenonderzoek 668 spoornummers uitgeschreven. Hiervan zijn 621 archeologisch relevant, te weten greppels, kuilen, karrensporen, paalsporen, waterputten, puinlagen en spitsporen (bijlage 3 en tabel 1). Eventueel muurwerk behorende tot gebouwen op de twee erven die binnen de contouren van het plangebied staan opgetekend op de kadastrale minuut van 1811-1830, is niet aangetroffen (bijlage 4).

aard spoor	aantal	datering*	opmerking
greppel	83	ijzertijd-nieuwe tijd	
greppel, wand	7	ijzertijd-Romeinse tijd	
kuil	74	ijzertijd-nieuwe tijd	
karrenspoor	7	middeleeuwen-nieuwe tijd	
paalspoor	445	ijzertijd-nieuwe tijd	
waterput	1	ijzertijd-Romeinse tijd	
waterput	1	middeleeuwen-nieuwe tijd	
puinlaag	2	(late middeleeuwen) nieuwe tijd	behorend tot erf op kadastrale minuut
spitspoor	1	nieuwe tijd	
laag	1	middeleeuwen-nieuwe tijd	
recent	15	20 ^e -21 ^e eeuw	
natuurlijke ondergrond	24	n.v.t.	
natuurlijk	1	n.v.t.	
onbekend	5	n.v.t.	

*Tabel 1 Aard spoor naar aantal en datering. *Tijdens de uitwerking zullen de dateringen van alle sporen, maar specifiek de paalsporen, kuilen en greppels meer nauwkeurig bepaald worden.*

De paalsporen en kuilen zijn verspreid over het gehele plangebied waargenomen. De vullingen van de sporen variëren van lichtgrijs tot donkergrijs homogeen zand tot sterk gevlekt grijs/geel zand. Deze vullingen wijzen op verschillende fasen van gebruik van het terrein. Van eerdere opgravingen in de nabijheid van het plangebied, maar ook elders in het Brabants dekzandgebied, is bekend dat de donkergrijze vullingen tot vindplaatsen uit de ijzertijd (800-50 voor Chr.) behoren, lichtgrijze vullingen zijn in de Romeinse tijd (50 voor-450 na Chr.) te dateren en de (sterk) gevlekte vullingen stammen uit de middeleeuwen (450-1500 na Chr.). Ook sporen uit de nieuwe tijd (1500-heden) hebben een sterk gevlekte vulling. In de proefsleuven concentreren grote clusters paalsporen en kuilen zich met name in de werkputten 1, 3, 4, 5, 13 en 14. Gelijkaardige sporen komen echter ook in de werkputten 6, 7, 9, 10, 12 en 16 voor. Ter bepaling van de fysieke kwaliteit van de sporen zijn in totaal vijftien paalsporen uit verschillende perioden gecoupeerd. Deze sporen zijn tussen de 8 en 38 cm diep. Ook zijn twee kuilen gecoupeerd, één uit de ijzertijd-Romeinse tijd (22 cm diep) en één uit de nieuwe tijd (6 cm diep). De sporen tekenden zich zowel in het vlak als de coupe duidelijk af. In deze fase van het onderzoek is vastgesteld dat ten minste acht gebouwplattegronden zijn aangesneden (bijlage 3⁸ en tabel 2). Op basis van de opbouw en het aardewerk betreft het huisplattegronden uit

⁷ Van de Geer 2015, 5.

globaal de ijzertijd-Romeinse tijd en de volle en/of late middeleeuwen. Tot de huisplattegronden uit de ijzertijd-Romeinse tijd behoren ook enkele plattegronden met wandgreppels waarin palen geplaatst waren. Deze plattegronden bevinden zich in werkput 9, 10 en het oostelijk deel van werkput 16. Gezien het grote aantal (paal)sporen kan vastgesteld worden dat zich nog veel meer gebouwplattegronden (huizen en bijgebouwen) in het plangebied bevinden, zowel in het zuidelijke als het noordelijke deel. Vanwege de relatief smalle sleuven en de grote hoeveelheid sporen kunnen deze plattegronden echter nu nog niet vastgelegd worden.



Nast paalsporen en kuilen zijn ook twee waterputten aangetroffen. In werkput 7 bevindt zich een waterput, waarschijnlijk uit de ijzertijd/ Romeinse tijd. Deze aanname is gebaseerd op het in de nabijheid van de waterput verzamelde aardewerk, de homogene bruingrijze vulling van het spoor en de vulling van de omliggende sporen. In werkput 13 is een waterput uit vermoedelijk de (late) middeleeuwen aangesneden. Deze put heeft een grote insteek van circa 4,5 m en een kern van bijna 1,5 m in doorsnede. De vulling van de insteek is gevlekt, evenals de kern.

Afgezien van wandgreppels van huisplattegronden, zijn verspreid over het plangebied verschillende andere greppels aangetroffen. Deze greppels kunnen als erfgreppel (ijzertijd-nieuwe tijd), perceleringsgreppel (nieuwe tijd) en nederzettingsgreppel (ijzertijd-nieuwe tijd) geïnterpreteerd worden. Een deel van de greppels komt overeen met de ligging van de perceelsgrenzen op de kadastrale minuut van 1811-1830 (bijlage 4). Deze bevinden zich in de werkputten 1, 6, 7, 8, 11, 12 en 13. Overigens is de nederzettingsgreppel van de vindplaats uit de midden- en late ijzertijd van de opgraving Almstein tijdens het proefsleuvenonderzoek niet aangetroffen of, eventueel verder oostelijk in het plangebied, niet als zodanig herkend.

In werkput 4, 8 en 9 zijn restanten van karrensporen aangesneden die alle noordoost-zuidwest georiënteerd zijn. Op de kadastrale minuut uit begin 19^e eeuw staan op deze locaties geen paden of wegen aangegeven. Wel volgen ze de richting van de Macharenseweg, dat in de late middeleeuwen al een uitvalsweg was vanuit Oss naar het middeleeuwse Macharen. De karrensporen aangetroffen in het naburige Oss-Horzak-West hebben dezelfde oriëntatie en zijn mogelijk aan deze route toe te wijzen.⁹ De karrensporen zullen dan ook vóór de 19^e eeuw dateren en vermoedelijk zelfs uit de (late) middeleeuwen stammen.

Op de kadastrale minuut van 1811-1830 staat ter hoogte van de oostelijke zijde van werkput 12 een erf opgetekend (bijlage 4). De gebouwen die op dit erf stonden zijn gesloopt en restanten hiervan zijn teruggevonden in de vorm van puinbanen; muurwerk is niet aangetroffen. Ook zijn spitsporen, kuilen en greppels uit deze periode in werkput 12 aanwezig. Tussen het puin is aardewerk uit de 18^e eeuw

⁸ De exacte afmetingen van de plattegronden zijn in deze fase van het onderzoek nog niet bekend. Op de allesporenkaart is de locatie van een gebouwplattegrond met een vlak aangegeven. Aan dit vlak kunnen geen werkelijke afmetingen worden afgeleid.

⁹ Van As 2014.

gevonden. Een aanwijzing dat het erf in die periode al in gebruik zal zijn geweest. Vermoedelijk zal de oorsprong van erf nog verder teruggaan, mogelijk zelfs tot in de (late) middeleeuwen. Een tweede erf bevindt zich volgens de kadastrale minuut tussen de werkputten 13 en 14. Sporen hiervan zijn vermoedelijk in werkput 14 aangetroffen. Het gaat dan om kuilen met dierbegravingen. Muurwerk of andere aanwijzingen voor een gebouw zijn tijdens deze fase van het onderzoek niet waargenomen.

structuur	werkput	datering	opmerkingen
huis	1	ijzertijd?	dubbele palenrij
huis	3	ijzertijd-Romeinse tijd	wandgreppels en middenstaanders
gebouw	3	ijzertijd-Romeinse tijd	paalsporen en kuil
huis	4	(volle/late) middeleeuwen	grote palen, gebinten; bootvorm
huis	9	ijzertijd-Romeinse tijd	wandgreppel
huis	10	ijzertijd-Romeinse tijd	wandgreppel, wandpalen
huis	10	ijzertijd-Romeinse tijd	wandgreppel, wandpalen, middenstaanders
huis?	16	ijzertijd-Romeinse tijd	(wand)greppels; vermoedelijk van verschillende huisplattegronden
waterput	7	ijzertijd-Romeinse tijd	
waterput	13	middeleeuwen	kern en insteek
erf	12	(late middeleeuwen) nieuwe tijd	puinbanen, spitsporen, kuilen en greppels
erf	tussen 13 en 14	(late middeleeuwen) nieuwe tijd	

Tabel 2 Aard structuur naar datering en opbouw.

Het plaggendek dat in het gehele plangebied is aangetroffen heeft de sporen beschermd. Plaatselijk is zelfs nog een oude akkerlaag aanwezig. In het oostelijk deel van het plangebied zijn de sporen door ploegactiviteiten enigszins aangetast, maar zijn ze nog wel duidelijk herkenbaar in de natuurlijke ondergrond. Aan de zuidelijke rand van het plangebied, ter hoogte van de zuidelijke uiteinden van de werkputten 8-11 en het westelijk deel van werkput 16, is de bodem plaatselijk verstoord door activiteiten van de manege die in de zuidoosthoek van het plangebied heeft gestaan.

2.2. Vondsten en monsters

Het vondstmateriaal bestaat uit 384 vondsten die kunnen worden onderverdeeld in aardewerk (315x), bouwkeramiek (6x), metaal (7x), slak (4), natuursteen (51x) en een botanisch monster (zie ook tabel 3).

categorie	aantal	datering	opmerking
aardewerk	87	ijzertijd	
aardewerk	64	ijzertijd-Romeins	
aardewerk	31	Romeinse tijd	
aardewerk	67	middeleeuwen	
aardewerk	59	nieuwe tijd	
aardewerk	7	indetermineerbaar	
bouwkeramiek	6	ijzertijd-nieuwe tijd	
metaal	7	ijzertijd-nieuwe tijd	
natuursteen	51	ijzertijd-nieuwe tijd	
slak	4	ijzertijd-nieuwe tijd	
botanisch monster	1	(midden-)ijzertijd	op basis aardewerk uit spoor

Tabel 3 Vondstmateriaal naar aantal en datering.

Voor het aardewerk is een quickscan uitgevoerd om globaal na te gaan in welke perioden de vindplaatsen gedateerd kunnen worden. Een deel van het aardewerk is in de ijzertijd (800-50 voor Chr.) te dateren, 87 scherven, waarvan 66 fragmenten vermoedelijk in de midden-ijzertijd geplaatst kunnen worden. 64 scherven zijn gedateerd in de tweede helft van de ijzertijd en het begin van de Romeinse tijd. De dateringen zijn met name gebaseerd op scherven met versieringen en rand- en bodemfragmenten. Op een deel van het aardewerk zijn vingertopafdrukken, nagelindrukken, besmijting en Kalenderbergversiering vastgesteld. Een groot deel van dit prehistorische aardewerk is afkomstig uit het noordelijk deel van het plangebied, maar ook in het zuidelijk deel van het plangebied zijn scherven uit deze periode aangetroffen.

Het Romeinse aardewerk (50 voor Chr.-450 na Chr.) bestaat uit circa 30 scherven, die met name in het zuidelijk deel van het plangebied zijn aangetroffen. Niet alle fragmenten zijn even goed te determineren, maar van bijna twintig scherven kan met enige zekerheid bepaald worden dat ze uit deze periode dateren. Een fragment dat duidelijk uit de Romeinse tijd dateert, betreft een scherf *terra sigillata* versierd met een eierlijst. Op basis van de plaatsing van de eierlijst en de slechte kwaliteit van het aardewerk, ligt een datering aan het einde van de 2^e eeuw voorhanden. Behalve deze scherf zijn fragmenten ruwwandig aardewerk, delen van een amfoor en met potgruis gemagerd aardewerk gevonden. Het aardewerk is niet nader dan Romeins te dateren.

Bijna 70 scherven zijn globaal in de middeleeuwen (450-1500 na Chr.) te plaatsen. Een klein deel hiervan kan aan de volle middeleeuwen worden toegeschreven (1050-1250 na Chr.). Enkele scherven kogelpotaardewerk, evenals Pingsdorfaardewerk en Paffrathaardewerk bevinden zich verspreid over het plangebied.

Het merendeel van het aardewerk uit de middeleeuwen wordt echter gevormd door grijsbakkend aardewerk, Elmpster aardewerk, protosteengoed, Siegburgaardewerk en Langerwehe aardewerk. Dit aardewerk is verspreid over het gehele plangebied aangetroffen en dateert de bijbehorende sporen in grofweg de 13^e tot de 15^e eeuw.

Zestig scherven aardewerk kunnen in de nieuwe tijd gedateerd worden (1500-heden). Een deel van dit aardewerk is gevonden tijdens de aanleg van het vlak en is afkomstig uit het plaggendeek. Daarnaast is aardewerk in een aantal greppels gevonden. Ook nabij de erven die op de kadastrale minuut van 1811-1830 staan opgetekend zijn scherven uit de nieuwe tijd, meer specifiek de 17^e en 18^e eeuw, aangetroffen.

Er zijn zes fragmenten bouwkeramiek verzameld bestaande uit stukken huttenleem en sterk verweerde baksteen. Deze fragmenten zijn vooralsnog alleen globaal van de ijzertijd tot in de nieuwe tijd te dateren.

In totaal zijn 51 stuks natuursteen verzameld. Een deel hiervan is afkomstig van maalsteen, vervaardigd van tefriet of basaltlava (18x). Een gebroken, verbrand stuk natuursteen behoorde vermoedelijk toe aan een slijpsteen. Tevens zijn enkele stukken secundair verbrande natuursteen aangetroffen. Mogelijk zijn deze gebruikt als kooksteen.

Het metaal betreft een kleine hooivork (zonder steel, uit de gesloten context van een greppel), vier spijkers, ijzerslak en enkele niet nader te determineren stukken. Het slakmateriaal kan wijzen op ijzerbewerking in de nederzetting. Nader onderzoek kan hier mogelijk meer uitsluitsel over geven.

Uit een kuil in werkput 10 is een botanisch monster genomen. Deze kuil bevatte een aanzienlijke hoeveelheid aardewerk uit vermoedelijk de midden-ijzertijd. Omdat in het spoor naast aardewerk ook houtskool en (on)verbrande spikkels dierlijk bot aanwezig waren, is de kuil bemonsterd voor botanisch onderzoek. Vanwege de verbrande resten is de verwachting dat zich mogelijk botanische overblijfselen in de kuil bevinden, die informatie over de voedselvoorziening zou kunnen leveren. Indien het monster gewaardeerd zal worden, kan inzicht in de fysieke kwaliteit van deze resten verkregen worden (onderzoeksvraag 14).

2.3. Potentie voor beantwoording van de onderzoeksvragen

Het onderzoek dient als eerste de archeologische resten binnen het plangebied op te sporen en te begrenzen. Vervolgens moet de aard, omvang, datering, gaafheid, conservering en inhoudelijke kwaliteit van deze archeologische resten worden vastgesteld. Onderstaande tabel geeft inzicht in de potentie van

de beantwoording van de onderzoeksvragen aan de hand van sporen, vondsten, monsters en fysische geografie en literatuur (tabel 4).

	structuren en sporen	aardewerk	bouwmateriaal	metaal	fysische geografie	botanie	pollen	C-14	literatuur
Vraag 1					x				
Vraag 2	x	x	x	x	x				
Vraag 3	x				x				
Vraag 4	x	x	x	x					x
Vraag 5	x								x
Vraag 6	x	x							x
Vraag 7	x	x	x	x					x
Vraag 8	x	x	x	x					
Vraag 9	x	x	x	x					x
Vraag 10	x	x	x	x					x
Vraag 11		x	x	x					x
Vraag 12	x	x	x	x					
Vraag 13	x	x	x	x					
Vraag 14	x	x	x	x	x	x	x	x	
Vraag 15	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Tabel 4 Onderzoek dat tot beantwoording van de onderzoeksvragen kan/moet leiden.

2.4. Waardering en voorlopig advies

Naar aanleiding van bovenstaande resultaten kan bepaald worden dat het onderzoeksgebied in verschillende perioden bewoond is geweest. Zo zijn minstens acht gebouwplattegronden, twee waterputten en de overblijfselen van twee erven uit de (late middeleeuwen-) nieuwe tijd aangetroffen. Gezien het grote aantal paalsporen moeten nog veel meer gebouwplattegronden uit verschillende perioden in het plangebied aanwezig zijn.

De vindplaats uit de midden- en late ijzertijd die tijdens het project Oss-Almstein is vastgesteld, lijkt zich in oostelijke richting in onderhavig plangebied door te zetten. Uit deze periode zijn diverse paalsporen, kuilen en greppels aangetroffen. In de noordoosthoek van het plangebied is een vindplaats uit de volle en/of late middeleeuwen vastgesteld, bestaande uit in ieder geval één huisplattegrond, paalsporen, kuilen en een waterput. In dit gedeelte bevindt zich ook het erf uit de nieuwe tijd, met bijbehorende sporen. In de zuidoosthoek van het plangebied is een tweede erf uit de nieuwe tijd aanwezig. Tevens is in deze hoek een vindplaats uit de ijzertijd-Romeinse tijd vastgesteld die wordt gevormd door met name wandgreppels van huisplattegronden en paalsporen. In de zuidwesthoek bevindt zich, op basis van met name het aangetroffen aardewerk, een vindplaats uit vermoedelijk de Romeinse tijd die bestaat uit paalsporen en een waterput.

Behalve sporen is ook vondstmateriaal aangetroffen. Het gaat om aardewerk, bouwkeraamiek, metaal en natuursteen. Met name het aardewerk heeft aangetoond dat bewoning in de ijzertijd, Romeinse tijd, volle en late middeleeuwen en de nieuwe tijd heeft plaatsgevonden.

De fysieke kwaliteit van de vindplaatsen scoort 'midden' tot 'hoog'. Onder een grotendeels intact esdek zijn antropogene sporen en vondsten uit verschillende perioden aangetroffen. Plaatselijk zijn de sporen (licht) verstoord door ploeg- en landbouwactiviteiten. De fysieke kwaliteit van de sporen is echter redelijk tot goed te noemen, ze zijn goed leesbaar in het vlak en in doorsnede. Ook het vondstmateriaal is redelijk tot goed geconserveerd.

De inhoudelijke kwaliteit scoort 'hoog'. In het noorden van Oss hebben weliswaar verschillende archeologische onderzoeken plaatsgevonden, maar de resultaten van onderhavig onderzoek leveren nieuwe inzichten op. Zo loopt de vindplaats Almstein uit de midden- en late ijzertijd door in het huidige

plangebied en kan de nederzetting uit deze periode verder worden vastgelegd en bestudeerd. Vindplaatsen uit de middeleeuwen zijn in Oss nog nauwelijks bekend. Alleen in het onderzoek Oss-Horzak zijn, in vergelijking met oudere perioden, slechts enkele plattegronden bekend uit de middeleeuwen.¹⁰ Project Oss-Begijnenstraat, 500 m ten zuidwesten van het plangebied, heeft aangetoond dat ook hier in de (vroeg-) volle en late middeleeuwen bewoning heeft plaatsgevonden.¹¹ Delen van huisplattegronden, maar met name waterputten zijn hier het bewijs van. Een duidelijk beeld van een erf of een complete gebouwplattegrond is echter niet verkregen. Onderzoek naar de middeleeuwse vindplaats in het plangebied zou daarom nieuwe inzichten over bewoning in deze periode kunnen opleveren. Ook vindplaatsen uit de nieuwe tijd zijn in Oss, en zelfs in een bredere context in Brabant, nog maar weinig onderzocht. Archeologisch onderzoek naar de erven in het plangebied kan daarom kenniswinst opleveren en kan nieuw licht werpen op de inrichting van deze erven. Omdat ook een middeleeuwse vindplaats in het plangebied aanwezig is, kan mogelijk ook nagegaan worden of deze bewoning voorafgaat aan het erf in de nieuwe tijd. De vindplaatsen uit de ijzertijd-Romeinse tijd en de Romeinse tijd in de zuidelijke helft van het plangebied scoren 'midden' op inhoudelijke kwaliteit. Nederzettingen uit deze periode zijn op diverse locaties in het noorden van Oss aangetroffen. Omdat in de regio nog geen sluitend beeld betreffende de landschapsinrichting bekend is, kan verder archeologisch onderzoek hieraan bijdragen. Momenteel bestaat het beeld dat het landschap planmatig is ingericht waar uitgebreide greppelsystemen onderdeel van uit maken.

Op basis van de voorlopige waardering kan vastgesteld worden dat de vindplaatsen behoudenswaardig zijn en de hoge archeologische verwachting voor het gehele plangebied gehandhaafd blijft (bijlage 5). Het voorlopig advies van BAAC bv is om de vindplaatsen te beschermen middels behoud *in-situ*. Indien geen behoud *in-situ* plaats kan vinden, dient een archeologisch vervolgonderzoek te worden uitgevoerd door middel van een opgraving (behoud *ex-situ*). Dit houdt in dat een opgraving dient te worden uitgevoerd in zowel het noordelijk als het zuidelijk deel van het plangebied, daar waar nieuwbouw komt. De verwachting is dat de sporen zich ook doorzetten in de niet onderzochte tussenliggende strook, ter hoogte van de hoogspanningsleiding. Indien in dit deel bodemverstorende activiteiten plaatsvinden, is het advies van BAAC bv om voorafgaand aan eventuele werkzaamheden archeologisch onderzoek in de vorm van een opgraving uit te laten voeren.

Ondanks dat geen muurwerk is aangetroffen, dient bij een eventueel vervolgonderzoek wel rekening gehouden te worden met het feit dat muurwerk aanwezig kan zijn ter plaatse van de 19^e eeuwse erven ter hoogte van werkput 12 en werkput 13 en 14.

De waardering van de vindplaats is gebaseerd op wat er in deze fase bekend is. Het onderzoek moet nog verder uitgewerkt worden, waarbij nieuwe gegevens naar voren kunnen komen die de waardering van de vindplaats beïnvloeden. Tijdens de uitwerking kan de waardering van de vindplaats dus nog genuanceerd of verfijnd worden.

¹⁰ Van As 2014.

¹¹ De Winter 2014.

3. Uitwerking en selectie

3.1. Landschap

Om inzicht in het landschap te verkrijgen zal op basis van kaarten en de gedocumenteerde profielen een fysisch geograaf de onderzoeksvragen betreffende de 'Bodemopbouw' kunnen beantwoorden (vraag 1, 2 en 3). De fysisch geograaf zal een paragraaf over de landschappelijke ontwikkeling en een paragraaf over de bodemopbouw schrijven.

3.2. Sporen en structuren

Om inzicht in de aangetroffen vindplaatsen te verkrijgen dienen sporen en structuren te worden geanalyseerd. Hierbij zal niet elk spoor afzonderlijk worden beschreven, maar wordt gekeken naar de clusters sporen die zijn aangetroffen. In bijna elke werkput komen sporen voor die aan een bepaalde periode gekoppeld kunnen worden. Sommige clusters kunnen als onderdeel van een gebouwplattegrond worden geïnterpreteerd. Met het onderzoek naar sporen en structuren zullen de vragen 2-10 en 12-15 beantwoord kunnen worden.

3.3. Vondsten

Tijdens het onderzoek is aardewerk, bouwkeramiek, metaal, natuursteen en slak verzameld. Om de sporen te kunnen dateren en om inzicht in de datering van de verschillende vindplaatsen te krijgen, dient al het vondstmateriaal te worden uitgewerkt. Op deze wijze kan antwoord gevonden worden op de onderzoeksvragen 2, 4 en 6-15.

categorie	aantal	specialist
aardewerk, prehistorie	87 (-151)	Simone Bloo
aardewerk, Romeins	31 (-95)	Peter Weterings
aardewerk, middeleeuwen	67	Antoinette Huijbers
aardewerk, nieuwe tijd	59	Tim Hoogendijk
bouwkeramiek	6	Tim Hoogendijk
metaal en slak	11	Michel Hendriksen
natuursteen	51	Chris Kalisvaart/Leo Tebbens

Tabel 5 Uitwerking: specialist per vondstcategorie.

3.4. Monsters

Uit een kuil uit de ijzertijd is een botanisch monster genomen. Deze kuil bevatte een aanzienlijke hoeveelheid aardewerk uit de midden-ijzertijd. Omdat in het spoor naast aardewerk ook houtskool en (on)verbrande spikkels dierlijk bot aanwezig waren, is de kuil bemonsterd voor botanisch onderzoek. Vanwege de verbrande resten is de verwachting dat zich mogelijk botanische overblijfselen in de kuil bevinden, die informatie over de voedselvoorziening zou kunnen leveren. Indien het monster gewaardeerd zal worden, kan inzicht in de fysieke kwaliteit van deze resten verkregen worden (onderzoeksvraag 14).

3.5. Conservatie/restauratie

De tijdens het onderzoek aangetroffen metaalvondsten komen, op één vondst na, niet in aanmerking voor conservatie. Er zijn geen vondsten gedaan die gerestaureerd dienen te worden.

4. Opgave te deponeren materiaal

categorie	deponeren	de-selectie
aardewerk	alle	
bouwkeramiek	alle	
metaal	5	6*
natuursteen	alle	
slak	alle	
botanisch monster		1**

*Tabel 6 Te deponeren vondstmateriaal. *Deze voorwerpen hebben na analyse en uitwerking van het materiaal geen verdere (wetenschappelijke) waarde voor het onderzoek. Het betreft nagels en indetermineerbare metalen voorwerpen. **Na analyse van het monster heeft deze geen (wetenschappelijke) waarde meer voor het onderzoek.*

Aantal depotdozen: 2

5. Literatuur

Alphen, G.J.H van & H.J. Hiep, 1989: *Bewoningssporen aan de Horzak te Oss II*. In: jaarverslag AWN afdeling Nijmegen e.o., Nijmegen, 25-28.

As, S. van 2014: *Bewoningssporen uit de late ijzertijd en de late middeleeuwen. Opgraving Oss-Horzak 2013*, Leiden (Rapporten Prehistorie Leiden 1).

Fokkens, H., S. van As & R. Jansen in prep.: *The second decade. Excavations at Oss*, Leiden (Analecta Praehistorica Leidensia 45/46).

Geer, P. van de, 2015: *Programma van Eisen Oss-Mettegeupel, Mettegeupel-Oost IVO-Proefsleuven*, Leiden (Archol PvE 57).

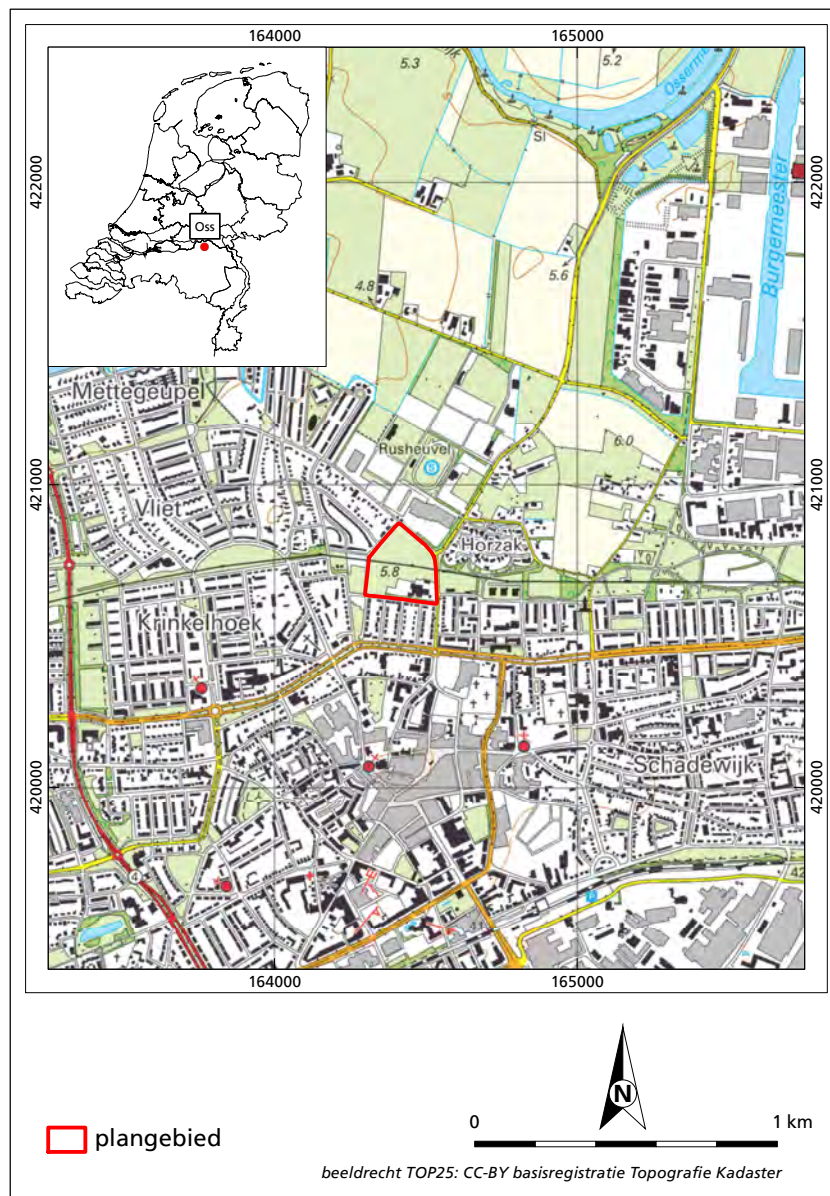
Goddijn, M.A. 2012: *Actualisatie Archeologiebeleid gemeente Oss. Een herziene archeologische beleidsadvieskaart voor het nieuwe grondgebied van de gemeente Oss* (Archol Rapport 183), Leiden.

Winter, J. de, 2014: *Oud leven onder verzorgingshuis Vita Nova. De bewonings- en gebruiksfasen uit de ijzertijd, Romeinse tijd, middeleeuwen en nieuwe tijd in plangebied Begijnenstraat nabij de historische kern van Oss, 's-Hertogenbosch (A-09.0201)*.

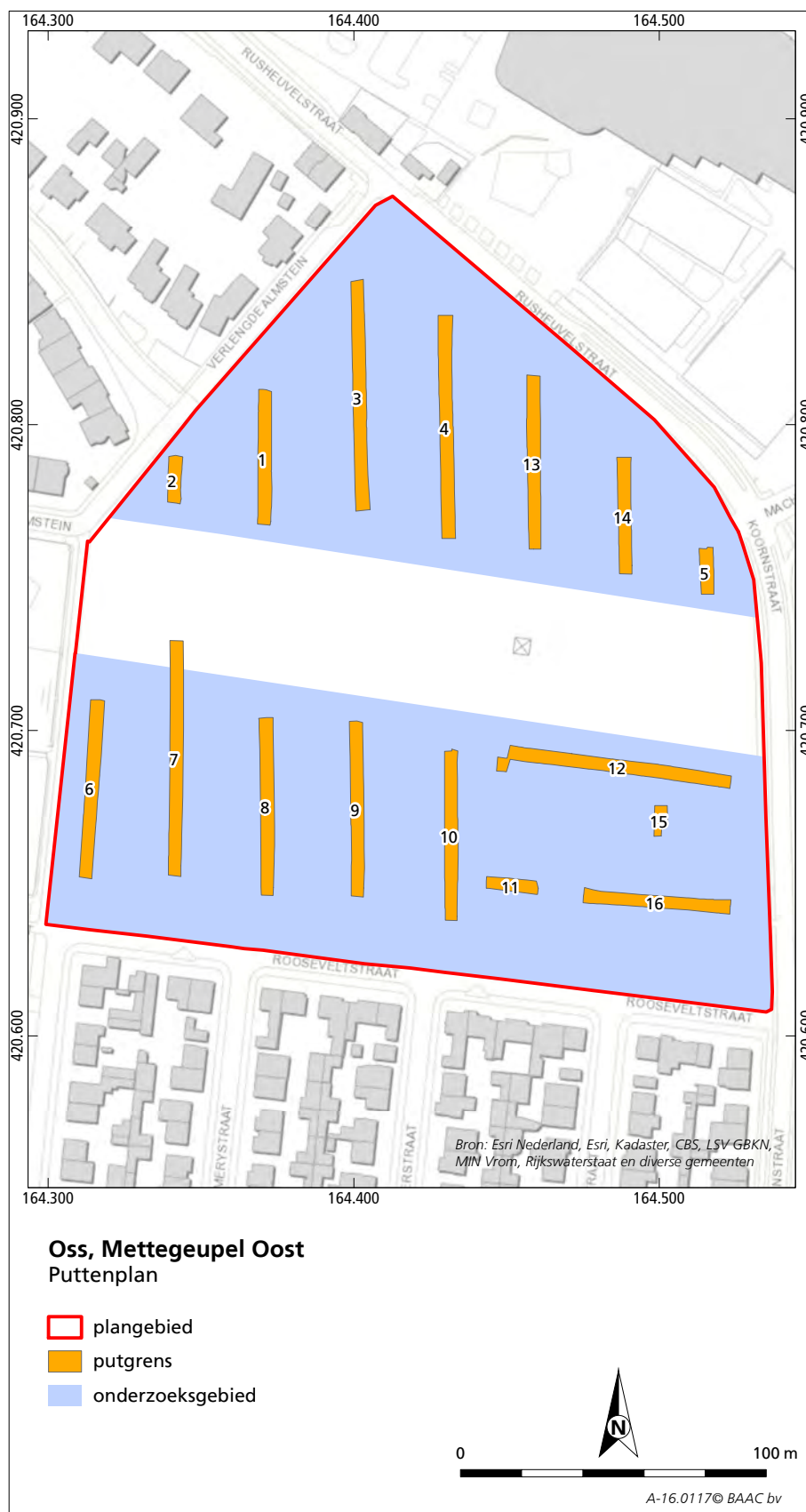
Bijlagen

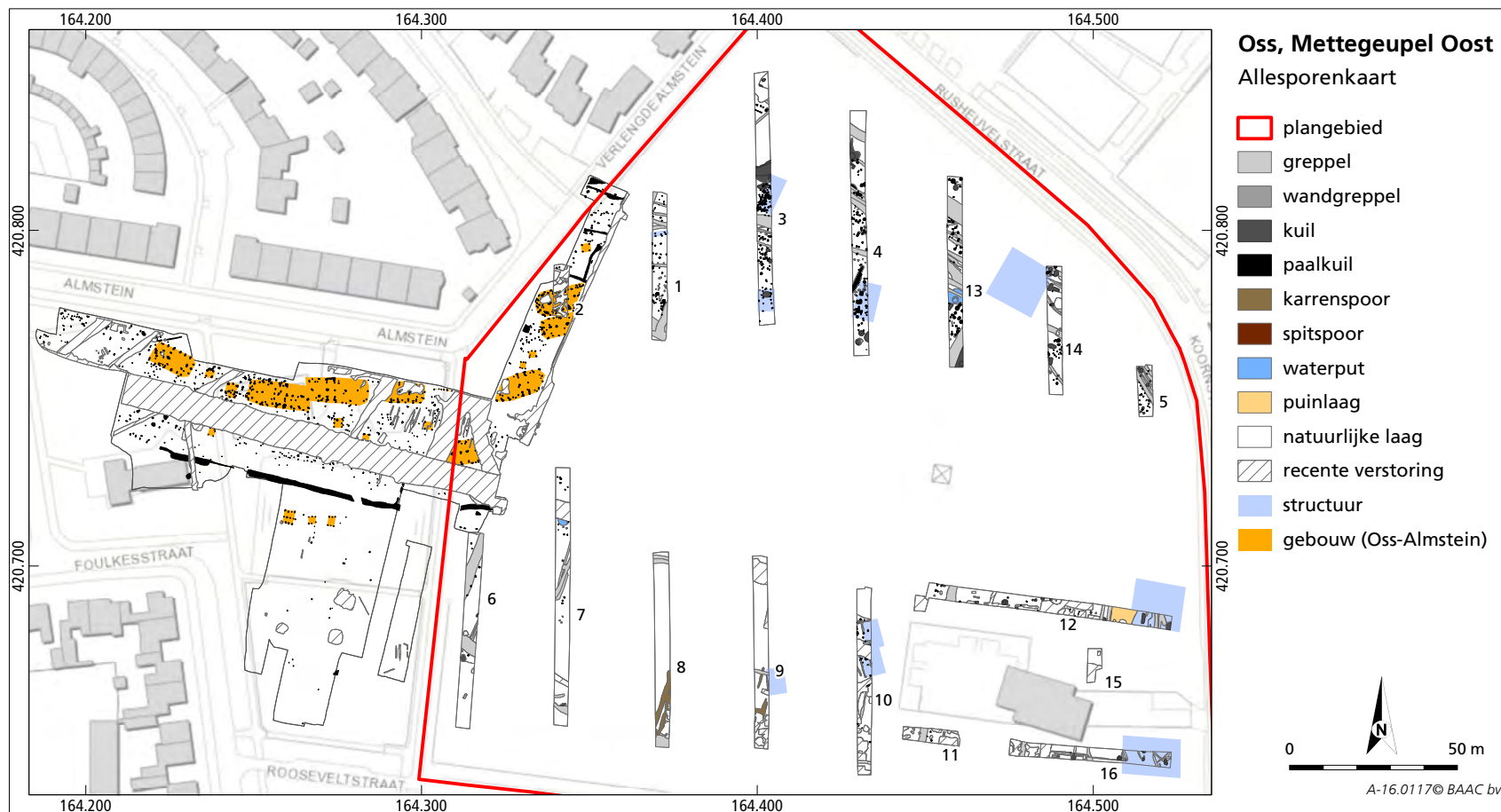
- 1 Locatiekaart
- 2 Puttenplan
- 3 Allesporenkaart
- 4 Allesporenkaart geprojecteerd op de kadastrale minuut van 1811-1830.
- 5 Kaart met het bouwplan

BIJLAGE 1 LOCATIEKAART

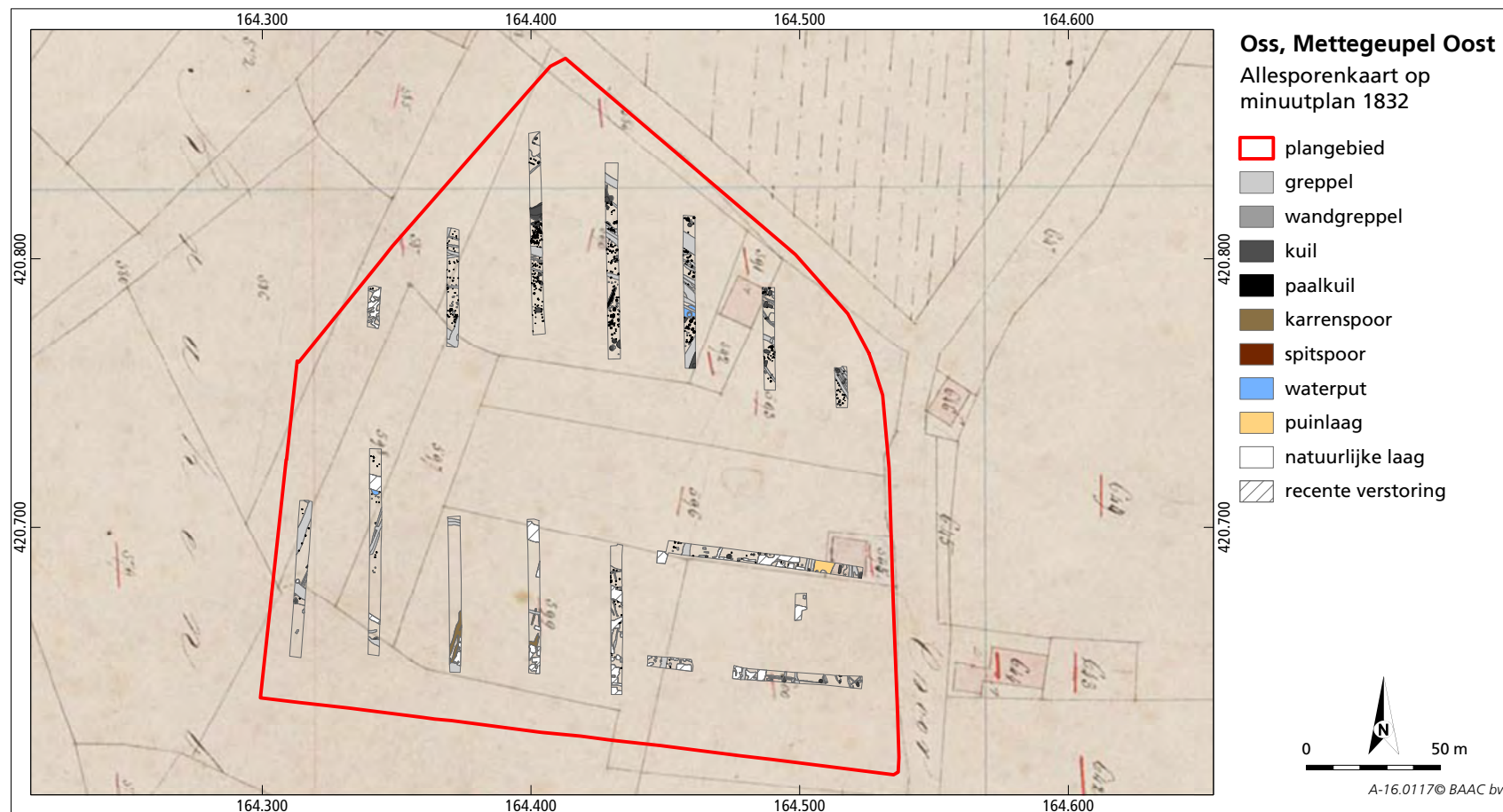


BIJLAGE 2 PUTTENPLAN





BIJLAGE 3 ALLESPORENKAART



BIJLAGE 4 ALLESPORENKAART GEPROJECTEERD OP DE KADASTRALE MINUUT VAN 1811-1830



BIJLAGE 5 KAART MET HET BOUWPLAN EN DE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING